

III RIIGIKOGU

7. istungjärk. **Protokoll nr. 194 (26).**

1928.

III Riigikogu koosolek 19. detsembril 1928 kell 17.

Kokku on tulnud 90 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **A. Rei**, põllutööminister **K. Soonberg**, teedeminister **O. Köster**, välisminister **J. Lattik**, sise- ja kohtuminister **T. Kalbus**, raha- ja kaubandus-tööstusminister **A. Oinas**, töö-hoolekande- ja haridusminister **L. Johanson**, sõjaminister **M. Juhkam**.

P ä e v a k o r d :

1. Posti-telegrahvi-telefoni peavalitsuse alal lepingute sõlmimise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

2. Sisseveo üld- ja minimaaltollitariifide maksmapanemise seaduse muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

3. Riigi turbatööstuse kahjude katmise ning põhikapitali täiendamise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

4. Riigi turbatööstuse põhimäärus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

5. Meetri- ja venesüsteemiliste mõõtude vahekorra seadus — üldkomisjoni ettepanek.

6. Sõjakohtute seaduse muutmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

7. Eesti-Läti vahelise riigi kulul avaldatavate väljaannete ja teoste vahetamise konventsiooni kinnitamise seadus — II lugemisel.

8. Eesti-Soome postilepingu ja selle protokolliga kinnitamise seadus — II lugemisel.

9. Eesti-Itaalia vahelise ajutise kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus — II lugemisel.

10. 1928./1929. a. kulude ja tulude lisaeelarve nr. 1 — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

11. Washingtonis 1927. a. tehtud rahvusvahelise raadiotelegrahvi konventsiooni ning sellele lisatud üldise määrustiku ja lisamäärustiku kinnitamise seadus — II lugemisel.

12. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus nr. 3 — II lugemisel.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 17.30 min.

1. Päevakorra muutmine.

Juhataja **K. Einbund**: Riigikogu koosolek on avatud. Päevakorra käsitamisel tuleb arvestada punkt 10. redaktsioonilise veaga: seal on 1928./1929. a. kulude ja tulude lisaeelarve nr. 1 — rahaasjanduse komisjoni ettepanek, peab aga olema — II lugemisel.

J. Voiman (stp): Ma teen ettepaneku, võtta päevakorra-punkt 10. — 1928./1929. a. kulude ja tulude lisaeelarve nr. 1 — II lugemisel — päevakorra kolmandaks punktiks.

Põhjendan seda sellega, et lisaeelarve on kiire seadus, ja võibolla, mõne teise päevakorra-punkti juures, mis enne lisaeelarvet päevakorras on, tulevad pikemad vaidlused, ja sarnasel juhul oleks soovitatav, kui lisaeelarve ennem vastu võetaks. Sellepärast minu ettepanek.

V. Hasselblatt (sks): Selleks puhuks, kui rkl. Voiman'i ettepanek peaks vastuvõtmist leidma, teen ma ettepaneku, päevakorra-punkt 5. võtta punkt 3., etteotsa lükata sellepärast, et meetri- ja venesüsteemiliste mõõtude vahekorra seadus tuleks ilmtingimata vastu võtta enne 1. jaanuari.

Päevakorras võetakse nähtava enamusega V. Hasselblatt'i (sks) ettepanekul 3. punktiks 5. punkt ja J. Voiman'i (stp) ettepanekul 4. punktiks 10. punkt.

2. Posti-telegrahvi-telefoni peavalitsuse alal lepingute sõlmimise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Tamman**: Seletuskirjas ettetoodud motiividel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu II lugemisel vastu võetud kolme-päevalise vaheajaga I ja II lugemise vahel.

3. Sisseveo üld- ja minimaaltollitariifide maksmapanemise seaduse

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Lehtman**: Rahaasjanduse komisjon ühines Vabariigi Valitsuse

muutmise seadus — I lugemisel. motiividega ja teeb ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Einbund:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

4. Meetri- ja venesüsteemiliste mõõtude vahekorra seadus — I lugemisel. Üldkomisjoni aruandja **V. Hasselblatt:** 1. jaanuaril 1929 astuks jõusse 1925. a. vastuvõetud kaalu- ja mõõduseadus, millega meil sisse seatakse meetri-

süsteem. Selle seaduse viimses paragrahvis oli ette nähtud, et Vabariigi Valitsusel on õigus korraldavaid määrusi välja anda selle seaduse maksmapanemiseks. Vabariigi Valitsus oli arvamisel, et ümberarvamist senistest mõõtudest meetrisüsteemilistele ei saa kindlaks teha määrusega, vaid selleks on tarvis seadust. See seadus on valitsuse poolt esitatud ja üldkomisjonis heaks kiidetud — meetri- ja venesüsteemiliste mõõtude vahekorra seadus, kus murdarvudes ümberarvamise alus kindlaks määratakse. Aluseks on võetud Vene seaduses ettenähtud vahekord, mis läbi kaalutud ja kalkuleeritud ülikooli poolt ja on selle järele õige. Silmas pidades seda, et need murdarvud mitmel korral väga suured, tekkis üldkomisjonis küsimus, kas ei oleks võimalik neid lühendatud kujul maksta panna ainete kohta, mis ei ole suure väärtusega. Siin on murdarvud, mis piimaja rukkimüügi korral tingimata tarvilikud ei ole. Võib oletada, et II lugemisel eelnõu kaubandus-tööstusministeeriumi poolt täiendatakse, et valitsus võiks määrustega murdarve vähendada. Üldkomisjoni nimel teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Einbund:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

5. 1928./1929. a. kulude ja tulude lisaeelarve nr. 1 — II lugemisel. Juhataja **K. Einbund:** Lisaeelarve nr. 1 juures ma jätan ära selle üksikute osade teksti ettekandmise.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Laido-**

ner (loeb): 1928./1929. a. kulude ja tulude lisaeelarve nr. 1.

Põllutööminister **K. Soenberg:** Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eilsel Riigikogu koosolekul puudutati siin põllutööministeeriumi maakorralduse ja metsade peavalitsuse juures olevaid operatsioonisummasid ja kanti ette, nagu ei oleks need summad olnud varem Riigikogule teada ja nagu tarvitataks neid kindla korraga.

Minul on selle kohta järgmine õiendus anda. Need summad on tekkinud mitmesuguseist tehinguist põllutööministeeriumi juures juba alates 1920. aastast. Praegu hoitakse need summad Eesti panga kohalikkudes osakondades jooksva arvel. Nende tarvitamine on sündinud kogu aeg Vabariigi Valitsuse otsusel või juhtnõu alusel, mis maareformi teostamise määruste alusel välja antud, osalt aga ka põllutööministri otsuse järgi 28. aprillist 1923, mis riigikontrolöri poolt heaks kiidetud.

Kui siin ette kanti, et nende summade kohta Riigikogul mingisuguseid teateid ei ole olnud, siis minule on see uudis, sest et minu teada on need summad figureerinud riigi eelarvete lisades mitmed korrad varem aegadel. Nende summade kohta on aruanded esitatud riigikontrollile 1927.—1928. aastani. Neil päevil on esitatud riigikontrollile ka osa dokumente, mis nende aruannete juurde kuuluvad. Kui soovitakse veel pikemaid seletusi, siis võiks neid anda mõnel rahaasjanduse komisjoni koosolekul.

Juhataja **K. Einbund:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on pealkiri vastu võetud.

Riigikogu, Riigivanema ja riigikantselei, rahaministeeriumi ja kaubandus-tööstusministeeriumi korralised kulud võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

I.

Korralised kulud.

Riigikogu.

Peatükk I.

Riigikogu.

§ 2. Ametisõidud 6.613

Riigikogu 6.613

Peatükk II.

Kantselei.

§ 3. Ametnikkude ja teenijate toetus 750

§ 9. Majapidamine	820
Kantselei	1.570
Riigikogu	8.183

Riigivanem ja riigikantselei.

I jagu.

Peatükk I.

Riigivanem.

§ 8. Kantseleikulud	300
§ 12. Vallasvara	1.000
§ 14. Hoonete remont	3.798
Riigivanem	5.098

Riigivanem ja riigikantselei 5.098**Rahaministeerium.**

Peatükk I.

Keskasutus.

§ 1. Teenistusetasu	1.800
§ 2. Ametisõidud	750
§ 9. Majapidamine	25.000
Keskasutus	27.550

Peatükk III.

Otsekoheste maksude peavalitsus.

A. Keskasutus.

§ 1. Teenistusetasu	400
§ 7. Juriidiline abi ja kohtukulud	1.000
Otsekoheste maksude peavalitsuse kesk-	
asutus	1.400

B. Riigi kinnisvarade maksuamet.

§ 1. Teenistusetasu	1.400
§ 9. Majapidamine	572
§ 90. Segakulud	204
Riigi kinnisvarade maksuamet	2.176

C. Iseäralise tulu- ja ärimaksu komitee.

§ 3. Ametnikkude ja teenijate toetus	500
Iseäralise tulu- ja ärimaksu komitee	500

D. Maksujaoskonnad.

§ 9. Majapidamine	2.304
Maksujaoskonnad	2.304
Otsekoheste maksude peavalitsus	6.380

Peatükk IV.

Aktsiisi peavalitsus.

A. Keskasutus.

§ 14. Hoonete remont	446
--------------------------------	-----

§ 44. Autasud ja ergutuserahad	5.000
Aktsiisi peavalitsuse keskasutus	5.446

C. Piirituse monopol.

§ 3. Ametnikkude ja teenijate toetus	1.200
§ 9. Majapidamine	5.125
§ 14. Hoonete remont	4.515
Piirituse monopol	10.840
Aktsiisi peavalitsus	16.286

Peatükk V.

Tolli peavalitsus.

A. Keskasutus.

§ 3. Ametnikkude ja teenijate toetus	200
Tolli peavalitsuse keskasutus	200

B. Asutused kohtadel.

§ 1. Teenistusetasu	4.800
§ 3. Ametnikkude ja teenijate toetus	12.000
§ 10. Sõidukulud	2.000
§ 14. Hoonete remont	1.450
Asutused kohtadel	20.250
Tolli peavalitsus	20.450

Peatükk VI.

Kinnisvarade hindamiseamet.

§ 12. Vallasvara	1.129
§ 14. Hoonete remont	300
Kinnisvarade hindamiseamet	1.429

Rahaministeerium 72.095**Kaubandus-tööstusministeerium.**

Peatükk II.

Kaubandusosakond.

§ 13. Materjalide proovimised ja saaduste kontroll ning katsed . . .	8.000
Kaubandusosakond	8.000

Peatükk III.

Tööstusosakond.

§ 8. Kantseleikulud	1.500
Tööstusosakond	1.500

Kaubandus-tööstusministeerium 9.500**Haridusministeerium.**

Peatükk II.

Riigikoolivalitsus.

A. Keskasutus.

§ 15. Kultuuriline toetus	5.600
-------------------------------------	-------

§ 40. Kodifikatsioon ja kirjastamine	3.600
Riigi koolivalitsuse keskasutus	9.200

B. Riigikoolid.

§ 2. Ametisõidud	290
§ 9. Majapidamine	3.369
Riigikoolid	3.659

C. Avalikud ja erakoolid.

§ 3. Ametnikkude ja teenijate toetus	52.440
Avalikud ja erakoolid	52.440
Riigi koolivalitsus	65.299

Peatükk III.

Teaduse ja kunsti peavalitsus.

C. Tallinna tehnikum.

§ 9. Majapidamine	974
Tallinna tehnikum	974
Teaduse ja kunsti peavalitsus	974

Haridusministeerium 66.273

Rahaminister **A. Oinas** (korra kohta): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Valitsus on tarvilikuks pidanud lisaelarves suurendust ette võtta selleks, et abi anda puudust kannatavatele kodanikkudele, eriti ikalduse piirkonnas. Selleks peab valitsus tarvilikuks täiendada lisaelarvet järgmiselt: Haridusministeeriumi alal, Ptk. II. Riigi koolivalitsus. A. Keskasutus. § 15. Kultuuriline toetus — 15.000 krooni. Töö-hoolekandeministeeriumi alal — ptk. II. Tervishoiu ja hoolekande valitsus. A. Keskasutus. § 15. Kultuuriline toetus — 30.000 krooni, § 89. Riiklik hoolekanne — 30.000 krooni. Kokku 60.000 krooni. Need oleksid korralised kulud kokku 75.000 krooni. Siis erakorralised kulud: A. Riigikeskasutuste kulud. Teedeministeerium. Ptk. I. Keskasutus. § 3. Mitmesuguste tööde korraldamine — 100.000 krooni. Kokku seega kulude suurendamisi 175.000 krooni.

Neid kulusid kavatseb valitsus katta korralistest tuludest ja nimelt: Lõivud ja tasumaksud, Ptk. VII. Tempelmaks ja lõivud. § 1. Tempelmaks — 175.000 krooni. Teen korra kohta ettepaneku,

lisaelarve arutamine katkestada selleks, et see anda rahaasjanduse komisjoni valitsuse poolt esitatud täiendus nr. 3. läbivaatamiseks.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rahaministri ettepanek vastu võetud.

6. Riigi turbatööstuse kahjude katmise ning põhikapitali täiendamise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Tonkman**: Valitsuse poolt esitatud riigi turbatööstuse kahjude katmise ning põhikapitali täiendamise seadus anti rahaasjanduse komisjoni. Komisjon vaatas selle sisuliselt läbi ja leidis valitsuse ettepaneku vastuvõetava olema ning esitab seaduseelnõu Riigikogule ilma mingisuguste muudatuste ja täiendusteta pealkirjas ja tekstis. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

7. Riigi turbatööstuse põhimäärus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Tonkman**: Austatud Riigikogu liikmed! Riigikogu otsustas 18. oktoobril 1927 kaubandus-tööstusministri ettepanekul anda riigi turbatööstuse põhimäärused tagasi rahaasjanduse komisjoni, ühtlustamiseks komisjonis arutusel oleva riigi põlevkivitööstuse põhimäärusega. Rahaasjanduse komisjon oma koosolekutel vaatas läbi riigi turbatööstuse põhimääruse, ühtlustas selle riigi põlevkivi põhimäärusega, mis Riigikogu poolt juba vastu võetud. Sellejuures tegi komisjon ainukese sisulise paranduse § 9-das, kus ette nähakse, et turbatööstus võib 25% suuruses oma põhikapitalist laenu teha ja selleks oma varandusi pantida. Muid olulisi muudatusi komisjon teinud ei ole.

Teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

8. Sõjakohtute seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **K. Kornel**: Käesoleva seaduseelnõuga muudetakse seni maksvuselt olnud sõjakohtu liikmete määramise kord. Nimelt praegumaksva seaduse alusel määras sõjakohtu liikmed Vabariigi Valitsus sõjaministri ettepane-

kul, samuti ka teised kohtutegelased. Käesoleva seaduseelnõuga pannakse maksuma kord, mis täiesti kokkukõlas põhiseadusega, nimelt et kohtunikud nimetab ametisse Riigikohus. Ühtlasi reguleerib käesolev seaduseelnõu ka kohtunikkude staashi küsimuse. Üldkomisjon, arutades seaduseelnõu, ühines üldiselt Vabariigi Valitsuse poolt toodud põhjendustega seaduse tarviduse kohta. Seaduseelnõu on läbi vaadatud ka riigikaitse komisjonis ja seal tarvilikuks tunnustatud.

Üldkomisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

9. Eesti-Läti vahelise riigi hariduskomisjoni aruandja rkl. Kornell'i puudumisel täidab aruandja kohuseid komisjoni esimees rkl. Tallmeister.

Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

II lugemisel.
(Tekst III Rk. 7. istungj. pr.pr. lisades, vaata sisukord.)

10. Eesti-Soome postilepingu ja selle protokollki kinnitamise seadus —

II lugemisel.
(Tekst III Rk. 7. istungj. pr. pr. lisades, vaata sisukord.)

(§ 2).

Välisminister **J. Lattik**: Teen ettepaneku,

täiendada Eesti-Soome postilepingu ja selle protokollki kinnitamise seadust järgmise uue paragrahviaga: „§ 3. Käesolev seadus astub jõusse tema avaldamisega Riigi Teatajas.“

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 2 vastu võetud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on uus § 3 vastu võetud.

11. Eesti-Itaalia vahelise ajutise kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus —
II lugemisel.
(Tekst III Rk. 7. istungj. pr. pr. lisades, vaata sisukord.)

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Anderkopp**. Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

12. Washingtonis 1927. a. tehtud rahvusvahelise raadio-telegraafi konventsiooni ning sellele lisatud üldise määrustiku ja lisamäärustiku kinnitamise seadus —

II lugemisel.
(Tekst III Rk. 7. istungj. pr.pr. lisades, vaata sisukord.)

Üldkomisjoni aruandja **A. Tupits**.

Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

13. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus nr. 3 —
II lugemisel.

Maakomisjoni aruandja **A. Schulbach**.

Pealkiri võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus nr. 3.

Aruandja **A. Schulbach** (loeb):

§ 1. Maaseadusega kogudustelt võõrandatud maadest, mis linnade või alevite omavalitsuste valdamisele läinud (Sead. nr. 90 — RT 113 — 1927) antakse nende endistele omanikkudele tagasi kirikuteenijate senistes alalistes asukohtades nende tarvitada olevad elamud ühes elamute juurde kuuluvate kõrvalhoonete, aedade ja tarviliiku õuemaaga. Ühele kogudusele tagasiantava maa-ala kogusuurus ei või olla üle ühe hektaari.

M. Laarmann (põl): Seaduse I lugemise puhul tähendasin ma põllumeeste kogude rühma nimel, et meil mõnesugused parandused oleksid II lugemisel § 1. kohta. Nimelt leiame meie, et tarvilik on neid kogudusi, kes linnade ja alevite piirkonnas asuvad, maaga suuremal määral varustada, kui käesolevas seaduses ette

nähtud, umbes sel määral, nagu meie rühma liige härra Vessart maakomisjonis juba tähendas. Maakomisjonis tähendas meie rühma liige härra Vessart, et tuleb luua sarnane olukord, et kirikutel oleks õigus oma maa peale. See nõue seisab ka komisjoni protokollis, nii et kui mõnel selle kohta kahtlus tõuseb, võiks sealt lugeda.

Kahjuks ei olnud aga selkorral isegi kristlik rahvaerakond meiega ühisel arvamisel, sest samal koosolekul avaldas härra Raudkepp, et Vabariigi Valitsuse ettepanek, nimelt üks hektaar maad anda kirikutele, kes asuvad alevite ja linnade piirkonnas, olla parem, kui nende ettepanek. (L. R a u d k e p p, krst: M i s t ü h j a j u t t u T e r ä ä g i t e ?) Ma palun, härra Raudkepp, Teie nähtavasti väga ruttu unustate, mis Teie räägite, ma paluksin Teid lugeda maakomisjoni protokollis nr. 130 24. maist 1928. a. pärast Kristuse sündimist, sealt võite seda lugeda, mis selkorral avaldasite. Kui härra Raudkepp arvab, et protokollis vast midagi on viltu läinud, siis oleks temal õigus ja kohus olnud seda parandada. Aga et mingisugust parandust protokollis ei ole leida, siis on mul julgust arvata, et protokoll on õige ja et härra Raudkeppil väike viga on mäluga. Näib, et ta üldse mõnikord ruttu unustab, mis ta enne rääkinud. (L. R a u d k e p p, krst: T ü h i j u t t !) Väga kahju, et Teie kõne on tühi jutt! Väga hea oleks, kui Teie edaspidi täiendaksite oma jutte.

Et aga nüüd kristliku rahvaerakonna esindaja ei ole heaks arvanud vajalikkude ettepanekutega esineda koguduste maade suhtes, ega pole nende huve kaitsnud, julgen teha ettepaneku,

§ 1. esimese lause lõpp võtta järgmiselt: „kõrvalhoonete ja maaga“. Ja viimane lause võtta järgmiselt: „Ühele kogudusele tagasiantava maa-ala kogusuurus ei või olla üle 5 hektaari“, see on „ühe“ asemele võtta „5“.

Ma loodan, et see ettepanek vastukaja leiab, ja kõigepealt loodan, et vast kristliku rahvaerakonna Riigikogu rühm nüüd uuele seisukohale on jõudnud ja minu ettepanekut pooldab. Niisamuti loodan, et valitsuse rühmad seda tahavad teostada, mille üle eile deklaratsiooni puhul vaieldi, ja et hakatakse kiriku vahakordi riigiga nüüd heasooviliselt korraldama. Kõige ülaltoodu põhjal loodan, et minu ettepanek vastu võetakse.

L. Raudkepp (krst): Tuleb küll imeks panna, et härra Laarman nähtavasti rühma nimel on huvitatud mitte ainult sellest, et teha ettepanekuid, mis kaitsevad koguduste huve ning mis on hea ja kiiduväärne, vaid

härra Laarman tahab siin rinnatooniga tulla kuulutama, et meie erakond ja eriti mina ei olevat küllalt kaitsnud kristlike koguduste huve... (V a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t : E i o l e j a h !) ja et siis härra Laarman ja tema taga seisev rühm see on, kes seda teeb ja kes tahab eriti sel juhul kristlike koguduste põhimõtete ja huvide kaitsjaks olla.

Härra Laarman, ma tuletan Teile meelde, kui Teie tahate ka hingeliselt olla kristlane, siis ei tohiks Teie unustada kaheksandat käsku. Ka teisi käsked on olemas, ja kui vaja on, tuletan ka neid meelde. Teie olete suuremalt jaolt, kui ma ei eksi, luterikiriku liikmed ja lubage teile meelde tuletada kaheksandat käsku Lutheri seletusega. (V a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t : M i s t a s e l e t a b s e a l ?) Ära räägi valetunnistust oma ligemise vastu. Ja Lutheri seletus ütleb, et ei tõstetaks ligemise peale kurja kõnet ja kavalasti ei valetataks, vaid et kõik asjad heaks käänataks. Kas teie olete seda teinud? Missuguse julgusega tulate teie siia ja tahate kristlased olla, kui teie seda käsku tähele ei pane. Seda tuleb teile otsekoheselt öelda. (J. M ü r k, m o : K ö i k, m i s t e s a a n u d o l e t e, o l e t e s e n i s i i t p o o l t k ü l j e s t s a a n u d, s e a l t p o o l t e i o l e t e m i d a g i s a a n u d.) Härra Mürk, Teie nimetasite sealtpoolt. Olgem täis reaalpolitikutena asja juures, ja et Te nüüd vahele hüüdsite, siis pean ma sellele reageerima. Ja ütleme, härrad põllumehed, ma annan tõele au ja võin konstateerida, ja kõik minu rühmakaaslased, kes asja lähemalt tunnevad, et teie olete toetanud ettepanekuid, mis meie või teiste rühmade poolt on tehtud kiriku huvides. See on tõsi. Sellele meie vastu ei vaidle. Aga kust see tuleb, härrad põllumehed, et vaatamata teie püüdmistele kasulik olla ka kirikule ja kaitsta kirikut, teie ei ole kahjuks võinud luua niisugust kokkulepet teiste rühmadega, et oleks saanud igal alal neid nõudmisi läbi viia, ja ka soove, mis kristlastel on koguduste suhtes? Sealtpoolt, nagu Teie nimetasite, on aru saadud, et riigiasjade korraldamisel tuleb aastate jooksul, ütleme ikkagi niikaugele jõuda, et nende kodanikkude arv alatasa rohkem väheneks, kelle südames oleks kibe tunne seaduseandluse ja meie riigikorra vastu. Kas niisuguseid arusaamisi ei või siis tervitada? Miks ei ole see arusaamine vast varem küpsiks saanud? Sellepärast, et võib-olla põllumehed olid vahekorra liiga teravaks ajanud pilgates sealpoolseid, nagu nad seda praegu teatud shestiga nimetasid. Vaadake see, mis praegu minule vahele hüüti: tehke kristlikku tööd paganate keskel, see näitab seda õiget hinge põllumeestes. (A. J ü r

man, põl: Teie sattusite õigesse kohta!) Nii et see, mis härra Laarman praegu siin ette kandis, oli ainult ajutiseks mantli ümbervõtmiseks. See vahelhüüe, mis siin pilkena vahele hüüti, tehke kristlikku tööd paganate keskel, see on mõnituse laad, mis seal tihti valitseb, ka kiriku suhtes, kuid ei ole alati julgust olnud seda avalikult välja öelda. Mis puutub protokollisse, siis oli asi nii. Esmalt maakomisjoni protokolle koosoleku algul ei loeta ega vastu ei võeta, vaid sekretär kirjutab protokollu ja juhatus kirjutab sellele alla. Kes võib seda pahaks panna, et komisjoni liikmetel on usaldus asjaajaja ja komisjoni juhatuse vastu, et neid protokolle ei loeta. Ja pealegi härra Laarman ei tsiteerinud sellest protokollist minu sõnade sisu. (J. Vain, stp: Ta ütleb umbes nii, kui „Kaja“ kirjutab.) Ometi on selge see, et kristlased andsid sisse seaduseelnõu pealkirja all „Koguduste maade korraldamise seadus“. See seadus saadeti valitsusse seisukoha võtmiseks. Valitsus võttis seisukoha ja leidis, et seaduseelnõu pealkiri peaks olema teisem, nimelt maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus nr. 3. Seda tegi ta neil põhjustel, et oleks kindel järjekord ja terminoloogia kõigil sarnastel seadustel. Kuna aga meie rühm oli opositsioonis, siis on arusaadav, et ei saa läbi viia opositsiooni rühma seadusi, mille pealkirja valitsus ei olnud heaks kiitnud. Ma pidin sellega nõus olema ja võisin seda rahulliku südametunnistusega olla, et seaduseelnõu pealkiri nii olgu, nagu see seadustele üldse vastab. Mis puutub sellesse, et mina olevat öelnud, et meie rühm on nõus olnud ühe hehtaariga, siis, härra Laarman, tuletan ma Teie meelde kaheksandat käsku, mida ma juba tegin. Ja see on täiesti lubamata, kui aumees härra Laarman tuleb siia ja hakkab tõendama, et mina olevat kohe nõus olnud ühe hehtaariga, mis valitsuse poolt esitati. See on otsekohene ebatõde. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Missuguse valitsuse poolt see esitati?) Tõnisson'i valitsus oli see.

Ma tegin komisjoni ettepaneku, et hehtaaride arv oleks mitte üle nelja, see ettepanek ei läinud läbi; II lugemisel komisjon võttis vastu 3 ha. Tuli III lugemine. Siis oli komisjoni koosseis veidi muutunud ja siis tehti ettepanek. Pean siin jälle otsekohe ütleva, et härra Laarman'il selles mõttes nüüd õigus on, et olen unustanud, kes selle ettepaneku tegi, kas mõni kristlane või põllumees, härra Vessart või keegi muu, nimelt 3 ha. Kui härra Vessart sellele vastu vaidleb, siis ütlen, et olen eaksinud. (J. Hünerson, põl: Teie ütlete, et kristlane on teinud, aga kas see oli siis

pagan?) Kas see oli õige, kui Teie ministrina väevõimuga ära võtsite kirikuraamatud Urvastes? (J. Hünerson, põl: Aga kohus mõistis õigeks? — Segased vahelhüüded paremalt poolt.) Siin on kaks mõistet nagu muudelgi sõnadel: üks on poliitiline mõiste ja teine puht usutunnistuslik mõiste. Ärge tulge niisuguste väikeste asjadega välja, vaid olgem tõsisemad. (J. Hünerson, põl: Teie tõde on siin protokollis.) Ei maksa mõnitada ühtigi. (R. Vreeman, põl: Miks Teie ühe hektaari maaga välja tulite?) Igale küsimusele ei vastata, selleks on see kõnetool liiga tähtis. (J. Mürk, mo: Arvab, et pastoreis suuda rohkem ära harida.)

Kui ma ei eksi, tegi härra Vessart ettepaneku, et jääks kolm hektaari. Ka see ettepanek kahjuks kukkus läbi, ja ma pean tunnustama andma, et härra Vessart, olles põllumees, täiesti hindas seisukorda, ja meie avaldame selle eest ikka oma lugupidamist neile, olgu kas põllumees, rahvaerakondlane, asunik või mõne teise rühma liige, kui nemad heal tahtmisel püüavad koguduste huvidest aru saada ja neid kaitsta. Aga siis tehti ettepanek, mina ei mäleta kelle poolt, seda võib protokollist lugeda, et jäägu 1 ha, ning see läks hääleteenamusega läbi. Ja et mina sellega nõus ei olnud, see seisab kindlasti protokollis. Mina ütlesin, et kahjuks mina ei saa edasi jääda aruandjaks ja astusin aruandja kohalt ära. Need on niisugused faktid, härra Laarman ja härrad põllumehed, et asjata on nüüd tulla ja sellest mingisugust kapitalikest lüüa kiriku poolehoiu kasuks. Sellepärast teen ettepaneku,

§ 1-se kuuendas reas sõna „ühe“ asemele võtta „viie“,

ja kui see ettepanek ei peaks läbi minema, — sest meie respektuime ikkagi seda, kuidas ka teised rühmad leiavad oma seisukohast vajaliku olema vastu tulla kiriku huvidele; meie ei saa siin midagi parata, meie ei saa käse anda, vaid ikkagi Riigikogu on ka selleks olemas, et siin Riigikogu liikmed kokku lepliksid, — kui ei peaks see ettepanek läbi minema, siis teen ettepaneku,

sõna „ühe“ asemele võtta sõna „kolme“.

M. Laarman (põl) (fakt. märk.): Mina ei oleks tõesti sõna võtnud, kui lugupeetud kristlaste esindaja ei oleks väga suurte sõnadega välja tulnud ja mulle 8-dat käsku õpetanud. (L. Raudkepp, krst: Kulu Teile ära.) Ei kulunud, kannatage, meie vaatame varsti, kuhu see läks, see 8-da käsu õpetus. Härra Raudkepp seletab, et mina olevat

valesti seletanud tema seisukohta, nimelt, mis ta on avaldanud koguduste maa suhtes maakomisjonis. Mina julgen järgmised asjaolud ette kanda. Härrad kristlased esinesid seaduseelnõuga, millega nad nõudsid, et koguduste päralt olevad elu- ja majapidamise hooned ja muud päraldised antagu tagasi ühes nende juurde kuuluvate aedadega ja tarviliiku õuemaaga. Seal üldse ei ole nimetatud, kuipalju maid oleks soovinud kristlased kogudustele tagasi. Seadus anti Vabariigi Valitsusele läbi vaatamiseks, ja valitsus esitas uue redaktsiooni, mis muutmata kujul komisjonis vastu võetud. Seal on kõigepealt näha, et kogudustele tagasi antava maa kogusuurus ei või olla üle ühe ha. See on 26. mail Riigikogule edasi antud.

Maakomisjoni protokollist nr. 130 — 24. maist 1928 leiame härra Raudkepi seisukoha valitsuse ettepaneku kohta. Seal loeme: „L. Raudkepp: Vabariigi Valitsuse ettepanek on parem algatajate poolt esitatud redaktsioonist.“ (V a h e l h ü ü d e d p a h e m a l t p o o l t. — V a h e l h ü ü e k e s k e l t: T e i e k s i t e v ä g a l) Härra Raudkepp on sellega seletanud, et Vabariigi Valitsuse ettepanek on parem kristlaste omast. Kõik muu, mida härra Raudkepp siin seletab, on pärast tulnud, kui põllumeeste kogude esindaja härra Vessart seletas, et läätsleeme eest koguduste huve ära müüa ei või, ja et tuleks luua sarnane olukord, et kirikutel oleks õigus oma maa peale. Siis alles ärkas härra Raudkepp ja ütles, et nõuame 4 ha maad kogudustele. (V ä l i s m i n i s t e r J. L a t t i k ' u v a h e l h ü ü e.) Ma võin ka härra välisministrile ette lugeda mõned kohad. Ma arvan, et härra minister lepib vähemaga. (A. T u p i t s, p õ l: T a l e p i b ü h e a i n s a g a.) Ta vaatab neid muid asju, millest siin eile räägiti.

J. Vain (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie ei ole kunagi enesele ülesandeks teinud, asuda enesele nõudma kiriku ja kiriklikkuse kaitsjate helki. Aga mina võin teile samuti teatada, et meie ei ole enesele ka kunagi ülesandeks teinud, asuda kirikute tagakiusamisele. (N a e r.) Meie arusaamise järgi on inimese usutunne tema oma asi. Ja sarnaseid lauseid kirikuteendrite kohta, nagu üks põllumeeste rühma liige ütles „loll papp“, meie rühma liikmed veel tarvitanud ei ole. Selle kohta isegi rkl. Mats Laarman, kes muidu nii heameelega kõiksugustes vanades dokumentides sorida armastab, ei leia mingisuguseid materjale.

Mis puutub maakomisjoni töösse selle seaduse arutamise juures, siis on ilmaaegu neid üksikuid protokolle siin ette lugema hakata. Kui kristlik rahvaerakonna rühm oma eelnõu

oli esitanud ja selles ära märkinud, et kogudustele tagasi anda tulevad eluhooned ühes kõrvalhoonetega ja tarviliiku õuemaaga, siis selgus pärast, et vastavate seaduste põhjal see tarvilik õuemaaga, mis tagasi antakse, ei ole küllalt suur. Ja kui siis Vabariigi Valitsus vastavalt maakomisjonis vastuvõetud seisukohale asus konkreetselt maasuurust ära määrama ühe hektaari peale, siis ei saa keegi seletama tulla, et see ühe hektaari suurune maatükk, kui majaanune ühes õuemaaga, oleks suur, ja härra Raudkepil oli õigus öelda, et Vabariigi Valitsuse poolt võetud seisukoht on hiljem selgunud.

See ei ütle aga pooleski veel, et härra Raudkepp ja tema seljataga olev rühm rahul tarvitseksid olla ühe hektaariga. Härra Raudkepp samal ajal tähendas maakomisjonis, et parem kui rohkem oleks, ja nende seisukohalt oleks kõige parem, kui kogudustele kõik nende maad tagasi antaks. Tegelikult on aga tarvis kaaluda olusid kohtadel ja sellepärast ei saa kategooriliselt üles seada suuremat normi, kui vaevalt isegi see 1 ha. On kohti, kus võib kogudustele anda tagasi 1 ha ja ka 3 ha, ilma et omavalitsused ehitusekruntide jagamise juures kitsikusse jääksid. Sellepärast on loomulik, et antud korral on üles seatud painduvaim mõiste, et antakse tagasi kuni teatav norm. Mis puutub sellesse normisse, siis riik on varustanud oma kodanikke seni riigistatud maa arvel ehitusekruntidega, ja mõnes kohas on see tõusnud õige suurte normideni. Näiteks Jõgeva alevis tõuseb ühele ehitajale antud krundi suurus $1\frac{1}{2}$ vakamaani. Kui selle juures arvestada, et sellel ainult elaniku eluhoone peal on, siis tuleb koguduste juures arvestada, et sellel krundil asuvad leerimajad, et seal on tarvis vabad platsid. (V a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t: J o o k s u p l a t s i d ? — N a e r.) Olgu siis jalutuseplatsid, aga ma arvan, et 16-aastane noormees, kui ta ennast ei ole väga välja kurnanud, siis ta veel suudab joosta. Ja arvestades kolme koguduse teenijaga ning varustades nende elumaju võrdselt selle maa-alaga, mis on antud teistes kohtades elamute alustena, siis saab juba rääkida igatahes küll mitte 50-st ega ka 5-est hektaarist — niisuuri norme ei ole antud — aga küll vähemaist normest. Kui tähendasin, et on antud kuni $1\frac{1}{2}$ vakamaad ühe elaniku kohta, siis see oleks kolme peale $1\frac{1}{2}$ ha, ja kui selle juurde veel arvata leerimaja alune ja tarvilik jalutuseplats, siis tõuseb see norm kõrgemale. Härra Laarmani poolt ette pandud norm — 5 ha — ei ole maakomisjonis arutamisel olnud ja sellepärast ei saa me ka selle normi poolt olla. Kolmehektaariline norm oli komisjonis ka arutusel, ja et see

vastolus ei ole nende normidega, mis elamute aluseks üldiselt võetud, siis ei ole ka põhjust selle normi vastu olla. Ma märkisin maakomisjonis, et kui tahame õiglasemad olla, siis ei lähe me üheltki elanikult küsima, mis usku ta on, või missuguse kiriku alla ta kuulub. Ei lähe küsima, kas ta on kirikuteenija või mitte, selleks, et vahet tegema hakata nende elamute maaga varustamisel.

Aruandja A. Schulbach (lõpu sõna): Juba käesoleva seaduseelnõu I lugemisel tähendasin sellele, et maakomisjon ei ole seda eelnõu vastu võtnud sellest seisukohast välja minnes, nagu tahetaks kogudusi rahuldada mingisuguse suurema maa-arealiga. See ei ole mingisugune maa-areali tagasiandmine, sest see küsimus on lahendatud juba nende maade arvel, mis asuvad väljaspool linnade ja alevite administratiiv-piire. Mul on andmed, et suurem osa kogudusi juba rahuldatud, üksikud kogudused on saanud tagasi maad isegi 50 ha. Mitte maa-areali tagasiandmiseks ei ole seda seaduseelnõu tarvis, vaid selleks, et kindlustada kogudustele elamute alust maad. Küsimus seisis sellepärast ainult selles, kas kõik elamud mahuvad ühe ha peale, või on seda pindala tarvis suurendada. Sellest seisukohast tuli komisjonis küsimus arutamisele. Komisjonis tehti ettepanek, võtta ühe ha asemel 3 ja 4 ha. II lugemisel võeti komisjonis hääleteenamusega vastu 3 hektaari, kuid III lugemise juures jäi ettepanek ühehäälelise vahega vähemusse sellepärast, et komisjoni enamus siiski arvamisest oli, et linnade ja alevite südames ei võiks kerge käega maid nii suurel hulgal tagasi anda, ja ei olnud täpseid andmeid selle kohta, et maad just 3 hektaari tarvis oleks. Sellepärast ei saa ma maakomisjoni nimel ühegi siin esitatud ettepanekuga ühineda.

Minu arvates on aga minu, kui maakomisjoni aruandja, ülesanne ka selgitada seda arusaamatust, mis siin tekkinud ühenduses maakomisjoni töödega, kus kaks Riigikogu liiget on üksteisele vastastikku etteheiteid teinud sellepärast, et teine neist on võõriti valgustanud küsimust. Mul on praegu tarvitada maakomisjoni protokoll, ma võtsin sellest komisjoni koosolekust ka isiklikult osa, nii et võin tõendada protokollil tõelikkust. See on protokoll 20. novembrist 1928, kus asutud seaduseelnõu sisulisele arutamisele, ja protokollist on näha, et niipea, kui seaduseelnõu pealkiri vastu võeti, tegi § 1. juures rkl. Raudkepp esimesena kaks ettepanekut. Üks oli neist rohkem redaktsiooniline, teine seisis selles, et võtta § 1. 1 hektaari asemele 4 hektaari. Sellega ei ole õige tõendus, nagu oleks rkl. Raudkepp leppinud

valitsuse ettepanekuga täiel määral. Ta leppis küll valitsuse redaktsiooniga, kuid tegi omalt poolt ettepaneku, võtta 1 hektaari asemele 4 hektaari. (A. Tupits, põl: Vaadake protokoll 24. maist 1928.) Seaduseelnõu tuli II lugemisel arutamisele alles 20. novembril 1928, ja alles II lugemisel saab üksikuid parandusi teha. Üldlääbirääkimistel ei saa teha ühtki sisulist parandust. Ja alles pärast seda, kui härra Raudkepp oli oma ettepaneku teinud, et tagasi antaks 4 hektaari maad, tegi komisjoni liige härra Vessart täiendava ettepaneku, et sel juhtumisel, kui härra Raudkepi ettepanek tagasi lükatakse, võtta ühe ha asemel kolm ha. Ja see ettepanek — kolm ha — võeti vastu, kuna härra Raudkepi ettepanek enamust ei saanud.

M. Laarman (põl) (fakt. märk.): (Vahelhüüe keskelt: Kas jälle vastu!) Ma pean ütleva, et härra aruandja kinnitas minu poolt avaldatud sõnu, midagi ta ümber ei lükanud minu seletustest. Ma seletasin, et protokoll nr. 130. seisab selge sõnaga, et härra Raudkepp avaldas, et valitsuse redaktsioon parem on kui kristlaste oma. (J. Vain, stp: Tal oli õigus siis.) Aga et härra Raudkepp pärast seda on ka teisel mõttel olnud, seda ütlen ma samuti. Seda on ta öelnud ja see seisab pr. nr. 154 — 20. novembrist. Nii et härra aruandja midagi uut ei öelnud, kinnitas ainult minu sõnu.

Juhataja K. Einbund: (Hääletatakse.) Rkl. Laarman'i ettepaneku poolt on 38 häält, vastu — 50 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Raudkepi esimehe ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Raudkepi teine ettepanek vastu võetud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 1 ühes parandusega vastu võetud.

14. Riigikogu järgmise koosoleku määramine. Abiesimees **R. Penno** (korra kohta): Riigikogu juhatause nimel teen ettepaneku, pidada homme, neljapäeval, kell

10 hommikul Riigikogu järgmine koosolek. (Päevakord prot. nr. 195/27.)

Juhataja K. Einbund: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Vaheaeg kl. 19 — kl. 19.20 min.

15. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus nr. 3 — II lugemisel. (Punkt 13. järg.)

L. Raudkepp (krst): Kuna võib juhtuda, et ühes või teises alevis ei saa vast kõik täit kolme hektaari, ja siis tuleks asjaolu, et mõnes alevis oleks täiesti kolm hektaari, kuna mõnes teises või kolmandas natuke vähem, ja seega ei maksaks igalpool ühine mõõdupuu, seepärast teen ettepaneku, et kui peaks kuni kolme hektaarini puudu jääma, et sellele vastu antaks vastav kompensatsioon, ja et selle kompensatsiooni andmise mooduse otsustaks maakorralduse komisjon, milline põhimõte ka üldkomisjonis vastu võeti.

Et siin, minu ettepanekus, kolmest hektaarist jutt on, ja härra Laarman tähendas, et mina ikkagi olevat ühe hektaariga nõus olnud, siis võin selle kohta järgmist konstateerida. Need protokollid, mis komisjonides peetakse, ei ole stenogrammid, vaid sekretär võtab kõned lühidalt kokku. Ma ütlesin maikuus, et valitsuse redaktsioon on parem ja lisasin juurde, et kui seadus II lugemisele tuleb, siis teen vastavad parandused. See sõna „parem“, mis ka protokollis, käib ainult selle kohta, kui seaduse pealkirja kohta sõna võeti. Ja ka valitsuse kaks paragrahvi on paremini vormuleeritud, nii et juriidiliselt on see parem. Aga et sisuliselt ma kõigega nõus oleksin olnud, see on võimatu. Mina armastan inimestega tege mist teha, kui aus ollakse. Aga kui nüüd tul lakse ja tahetakse näidata, et mina, kristlane, olevat nõus olnud ühe hektaariga, et ma olevat öelnud, et valitsuse ettepanek sellepoolest sisuliselt parem olevat, siis sellega ei saa ma kuidagi nõus olla ja minu autundesde sarnane asi ei mahu. Mina kandsin siin ette asjaolud nii, nagu need tõesti olid, ja härra Laarman võiks siin sellega täiesti rahul olla. See on ühelt poolt. Teiselt poolt ütlevad faktid, et mina ei võinud olla 1 ha poolt. Ma ei saa sellega rahul olla, kui mulle külge luuletatakse arvamisi, mida mul pole olnud, ma ei tohi vaikida. Nii et sellele vastavalt, mis ma siin ette kand sin, teen ettepaneku,

võtta juurde järgmine uus paragrahv: „§ 1-a. Kus kohalikud olud ei võimalda kogudustele 3 ha maad anda, tasutakse puudujääv osa kohaliku turuhinna järele maakorralduse komisjoni määramisel.“

Maakorralduse komisjoni otsuste peale võib edasi kaevata maakorralduse peako misjonile 1 kuu jooksul, arvates otsuse kuulutamise päevast.“

(A. Anderkopp, tõer: Seda viimast osa ei ole tarvis, see on arusaadav.)

Aruandja A. Schulbach (lõpusõna): Maakomisjonis see ettepanek arutamisel ei olnud, sellepärast ei saa ma maakomisjoni nimel sellega ühineda. Minule näib aga, et sellel ettepanekul on puudusi. Kõigepealt oleks see siis kokkukõlas § 1-ga, kui § 1 sellest räägiks, et kogudustele antakse tagasi 3 ha maad. Kui siis maast kuskil ei jätku, siis tuleb selle eest loomulikult teisel teel tasu anda. Kuid § 1 räägib sellest, et tagasi antakse kuni 3 ha ja mõeldud on rahuldada kogudusi ainult hoonetealuse maaga, sellepärast ei ole see kokkukõlas § 1. redaktsiooniga.

Mis puutub edasi siin ettenähtud edasi-kaebuse korrasse maakorralduse komisjoni otsuste peale, siis on see juba üldistes seadustes ette nähtud, nii et seda osa ei saaks ka heaks kiita. Sellepärast, et maakomisjon ettepaneku kohta seisukohta ei ole võtnud, ja ettepanek sisuliselt puudulik on, ei saa ma sellega ühineda.

A. Anderkopp (tõer) (häälet. motiiv.): Härra Raudkepp on esitanud paranduse, kuid kahju, et tema enne selle esitamist ei ole katsunud teistega läbi rääkida, ja nüüd on seisukord nii välja kukkunud, et need, kes seda põhimõtet võibolla toetaksid, seda nüüd teha ei saa. Mispärast? Sellepärast, et paranduse redaktsioon rohkem kui ebaselge on. Esiteks on seal küsimus lahtine, kas selle parandusega kavatsetakse maad anda kõigile kogudustele, ka neile, kellel ennem maad ei olnudki? Teiseks ei ole selge, kas ka mitte kogudustele, kellel enne vähem maad oli kui 3 ha, kas seal tuleb nüüd rohkem maad tagasi anda, kui neilt võõrandati? Kolmandaks paistab paranduse viimne osa ülearune olema, sest ta puudutab üldist ettepaneku korda, mis siin eriti tähendada sugugi vaja ei paista olema. Kõigil neil põhjustel teeks Riigikogu hästi, kui praegu see parandus tagasi lükataks, aga järgmine paragrahv antaks uuesti maakomisjoni, kus see selgitataks, ja siis oleks härra Raudkepil võimalik järgmise paragrahvi juures uus parandus teha. (Vahelhüüe paremalt poolt: Ei saal Kes teab mis homme päev toob? — Segased vahelhüüded.)

Põllutööminister K. Soenberg: Lugupeetud Riigikogu liikmed! See parandus, mis rkl. Raudkepi poolt esitatud, paistab mulle redaktsiooniliselt segane olema. Kuigi mina seda sisult pooldaksin, ei saa soovitada seda vastu võtta. Sellepärast oleks küll hea, kui see antaks komisjoni.

Juhataja K. Einbund: Läbi-rääkimised on praegusel korral uuesti avatud, nii et võib ettepanekut teha ja sõna võtta.

A. Sternfeldt (krst): Asi on isenesest selge ja seaduse esimese paragrahviga täiesti kokkukõlas. Kui siin on öeldud, et tagasiantava maa-ala kogusuurus ei või olla alla 1 ha ja on parandus vastu võetud 3 ha, siis võib niisugune olukord tekkida, et mõnel pool antakse 2½ ja teisel 3, siis tuleb küsida, mispärast ühed vähem saavad kui teised. Sellepärast on arusaadav, kui siia juurde lisandus pandaks, et seal, kus kohalikud olud ei võimalda kogudustele 3 ha maad anda, tasutakse puudujääk kohaliku turuhinna järgi maakorralduse komisjoni määramisel. Kuidas maakorralduse komisjonid seda määravad, on ette nähtud vastavas seaduses. Panen ette, härra Raudkepi ettepanek hääletada kahes osas: esimene lõige ja teine lõige eraldi.

Juhataja K. Einbund: Korra kohta on tehtud ettepanek, see parandus anda komisjoni.

Aruandja A. Schulbach: Ettekantud mõtteavaldusi ära kuulates palun ma kodukorra § 52. põhjal anda see paragrahv maakomisjoni.

Juhataja K. Einbund: Aruandja nõudmisel läheb § 1-a maakomisjoni.

Aruandja A. Schulbach (loeb):

„§ 2. Käesoleva seaduse alusel tagasiandmisele kuuluvate varanduste kohta tulevad vastavalt käsitusele Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse (RT 95/96 — 1925) §§ 6—8 määrused.“

Palun ka see paragrahv anda tagasi komisjoni.

Juhataja K. Einbund: Aruandja nõuab § 2. komisjoni andmist, seega läheb § 2 maakomisjoni tagasi.

Päevakord on läbi.

Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 19.35 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund.**

Abisekretär **J. Piiskar.**

